

Др Богдан Д. Дразета, научни сарадник УДК 930.253:929Миклашевски
Институт за етнологију и антропологију
Филозофски факултет у Београду
Република Србија
drzetab@gmail.com
оригиналан научни рад:
примљено: 3. фебруар 2020.
одобрено: 4. новембар 2020.

Заоставштина породице Миклашевски као прилог проучавању грађе о руској емиграцији у Краљевини Срба Хрвата и Словенаца/Југославији између два светска рата

АПСТРАКТУМ: Породичне заоставштине представљају важно средство сазнања животних прилика одређене групе људи на микро нивоу, али и макро нивоу културе, тј. одређене слике друштвеног и културног контекста у коме се та група налазила. Рад у општим цртама представља заоставштину породице Миклашевски, избегле након Октобарске револуције 1917. године из Руске империје на територију данашње Србије, заједно са хиљадама других породица. Ови материјали могу послужити будућим истраживачима у Архиву Југославије као прилог проучавању грађе о руској емиграцији у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца/Југославији, у периоду између два светска рата, од 1918. до 1941. године.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Породична заоставштина, породица Миклашевски, руска емиграција, Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца/Југославија, међуратни период

Општи подаци о руској емиграцији у Краљевини СХС/Југославији у међуратном периоду

Долазак одређеног броја људи из Руске Империје у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца (касније Краљевину Југославију) након Октобарске револуције 1917. године, представљао је у много чему повољну емиграцију по тадашњу заједничку државу Јужних Словена. Континуитет културног живота, свакодневних навика, али и политичких, религијских и образовних институција једне заједнице, чији је број припадника процењиван на 30–40.000 у периоду од 1919. до 1924. године, сведочио је о културном, економском и

општем доприносу једном друштву у једном времену. Само у главном граду, Београду, било је око десет хиљада руских емиграната, што значи да је на тадашњих 100.000 становника, у просеку, свака десета особа говорила руски језик. Руски досељеници били су у великој мери прихваћени и њихове институције наставиле су да функционишу, по својим правилима и програмима. Узвраћање дела руског народа новој земљи домаћину вишеструко се одразило на скоро све аспекте живота у држави.¹ Док су козачке породице населиле рурална подручја, остали емигранти су били у урбаним подручјима, као што су Београд, Нови Сад, Панчево, Бела Црква, Зрењанин, Нови Бечej, Краљево, Ниш, Скопље, Охрид, Сарајево, Бања Лука, Требиње, Мостар, Загреб, Љубљана, Дубровник, Херцег Нови, Тиват, Будва итд. Оно што се дешавало на том макро нивоу може се боље разумети уколико се пружи увид у микро ниво, а то су личне приче, породично наслеђе и елементи материјалне културе у виду различитих фотографија, докумената и других сличних материјала. Тако је у Архиву Југославије похрањена грађа везана за руску емиграцију, на основу које су организоване и поједине изложбе, писани научни прилози и прикази, те снимани документарни филмови.²

Породичне заоставштине представљају важно средство сазнања животних прилика одређене групе људи на микро нивоу, али и макро нивоу културе, тј. одређене слике друштвеног и културног контекста у коме се та група налазила. Рад у општим цртама представља заоставштину породице Миклашевски, избегле након Октобарске револуције 1917. године из Руске Империје на територију данашње Србије. Ови материјали могу послужити будућим истраживачима у Архиву Југославије као прилог проучавању грађе о руској емиграцији у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца/Југославији у периоду између два светска рата, од 1918. до 1941. године. Српско-руске културне

-
- 1 Мирослав Јовановић, *Срби и Руси 12–21. век (Историја односа)*, Београд 2012, 176 (даље: М. Јовановић, *Срби и Руси 12-21. век...*).
  - 2 Ђурђија Боровњак, „Прилози проучавању опуса архитекте Василија Михајловича Андросова”, *Архив: часопис Архива Југославије* 1–2, Београд 2014, 207–219; Комнен Пијевац, „Изложба ‘Руска емиграција у Југославији у документима Архива Југославије и Државног архива Руске Федерације 1920–1939’”, *Архив: часопис Архива Србије и Црне Горе* 1–2, Београд 2003, 197–198; Драгомир Бонцић, приказ: „Руски лекари у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца/Југославији, Биографски речник и анкете (1918–1946)”, Михил Горинов мл., Марина Сорокина, Нада Петровић, Милан Медаковић, Ранка Рађеновић, Београд–Москва 2012, *Архив: часопис Архива Југославије* 1–2, Београд 2013, 268–270; Ранка Рађеновић, Извештај са међународне научно-просветне конференције „1917. година у историји и судбини руске дијаспоре”, *Архив: часопис Архива Југославије* 1–2, Београд 2017, 300–301; Ранка Рађеновић, Извештај са „Српске недеље” у Дому руске дијаспоре „Александар Солжењицин”, Москва, Руска Федерација, 1–6. октобар 2018. године, *Архив: часопис Архива Југославије* 1–2, Београд 2018, 210–211.

везе кроз историју представљају посебну тему,³ а важна тачка у оквиру тог корпуса јесте збир личних и породичних прича оних који су живели далеко од своје отаџбине, настављајући да одржавају културну традицију предака у једном културно сличном окружењу.

Културни, економски и општи допринос руске емиграције југословенском друштву и држави

Када говоримо о културном, економском и општем доприносу руске емиграције југословенском друштву и држави, треба рећи да је за ту појаву основа била, поред династичких веза и класно-политичких разлога, духовна повезаност, традиција и религија. Многе сфере функционисања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца/Југославије биле су под утицајем руских иселеника,⁴ а у овом делу рада биће поменуте само неке од њих. Преко осамдесет одсто становништва Краљевине Србије било је рурално 1910. године. Након Првог светског рата пољопривредно земљиште, намењено урбанизацији, своју пренамену доживљава уз помоћ руских урбаниста, инжењера, архитеката итд. Ипак, пољопривреда је остала главни стратегијски ресурс државе, те је у том смислу основан Пољопривредни факултет у Земуну 1919, од стране Николаја Васиљева и других његових колега. Николај Краснов био је архитекта који постаје кључна фигура урбаног и архитектонског развоја Београда. Његова ремек-дела јесу садашња Зграда Владе Републике Србије, Народна скупштина, Министарство спољних послова, Министарство финансија, Архив Србије, као и многе друге грађевине које данас обликују урбани идентитет главног града Републике Србије. Државни хидроенергетски систем створен је од стране руских грађевинаца Владимира Горјачковског и Игора

-
- 3 Горан Милорадовић, „Културне везе јаче од политичких: Срби и Руси 1917–1945. Године”, *Москва – Србија, Белград – Русија*, Сборник докумената и материјала, Том 4 / Руско-сербские отношения. 1917–1945 гг. *Москва – Србија, Београд – Русија*, Документа и материјали, Том 4 / Руско-српски односи. 1917–1945. Москва–Београд 2017, 54–71 (даље Г. Милорадовић, „Културне везе јаче од политичких...”); Остоја Ђурић, *Руска литерарна Србија 1920–1941. Писци, кружоци, издања*, Горњи Милановац – Београд 1992 (даље: О. Ђурић, *Руска литерарна Србија...*); Драгана Радојичић, „Верски, друштвени и културни аспекти руских миграција у Боку Которску. Руско гробље и духовно заједништво”, *Религија, религиозност и савремена култура. Од мистичног до (и) рационалног и vice versa*, Зборник радова Етнографског института САНУ 30, Београд 2014, 129–141; Мирослав Јовановић, „У сенци гаса и политике: културни и духовни контакти, везе и сарадња Србије и Русије”, Зборник радова „Односи Србије и Русије на почетку XXI века” (приредио Жарко Петровић), Београд 2010, 183–192.
- 4 Ljubodrag Dimić, „Ruska emigracija u kultunom životu građanske Jugoslavije“, *Istorija 20. veka: časopis Instituta za savremenu istoriju* VIII, 1–2, Beograd 1990, 7–38 (даље: Lj. Dimić, *Ruska emigracija...*).

Лашкова. Њихов највећи пројекат био је систем канала Дунав–Тиса–Дунав.⁵ Руски спортисти били су окупљени око Соколског покрета. Њихов физички, морални и интелектуални тренинг и идеје о панславизму ширили су јак осећај колективитета. Део београдског Новог гробља, Руски некропољ, сведочи о преко 3000 Руса који су обликовали културу у међуратном периоду. Руски утицај у војсци био је двоструко вредан. Док је обука војника Краљевине долазила од обучених официра и професора са царских војних академија, путеви, мостови, канали и други инфраструктурни пројекти били су изграђени од стране руских војних инжењераца, такође пристиглих након револуције. Они су били колективно запослени на уговорној служби у Министарству грађевина и такође били ангажовани и у пограничној служби.⁶

Пример две кључне руске институције које су наставиле да раде неометано према својим правилима и са својим особљем показује да су исте биле подржане од стране званичних краљевских институција у својој новој отаџбини. Синод Руске православне заграничне цркве (руски: *Русская Православная Църковъ Заграницей*), под вођством митрополита Антонија Храповицког, налазио се у Сремским Краловцима почев од 1921. године. Руски генерал и барон Петар Николајевич Врангел био је на челу Штаба Руске армије у истом граду.⁷ Ту је 1924. године основан Савез руских војника, познатији као Руски општевојни савез (руски: *Русский Обще-Воинский Союз*), организација која је окупљала све оне који су се противили бољшевичком режиму.⁸

Несумњиво је да у земљи која је претежно била у неповољном демографском и економском полжају долазак руских избеглица значио много, поготово што је већина њих чинила тзв. радну интелигенцију. Држава је била решена да тим људима пружи основне услове за рад и стварање, а тако надокнади свој недостатак висококвалификованог кадра, услед претходних рато-

5 Никита Бондарјов, „Русија и Руси у Србији (III)”, *Инфопорт*, <http://infoport.co/русија-и-руси-у-србији-iii/> (приступ 26. 5. 2019); Lj. Dimić, *Ruska emigracija...*, 20–23.

6 М. Јовановић, *Срби и Руси 12–21. век...*, 176–177.

7 Исто, 176. Више информација о самом правном и територијалном положају Руске православне заграничне цркве у оквиру Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца може се пронаћи на другом месту. Алексеј Тимофејев, „Српско-руски друштвено-политички односи у раздобљу националне трагедије. 1917–1945”, *Москва – Србија, Београд – Русија, Сборник докумената и материјала, Том 4 / Русско-сербске одношения. 1917–1945 гт. Москва – Србија, Београд – Русија*, Документа и материјали, Том 4 / Руско-српски односи 1917–1945. Москва–Београд 2017, 42–43 (даље: А. Тимофејев, „Српско-руски друштвено-политички односи...”).

8 А. Тимофејев, „Српско-руски друштвено-политички односи...”, 41; Драган Петровић, *Југословенска политичка јавност и СССР 1921–1941*, Докторска дисертација, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, 308 (даље: Д. Петровић, *Југословенска политичка јавност и СССР...*).

ва.⁹ Просветни допринос руских емиграната био је, у најмању руку, значајан у ратом опустошеној земљи, као што је то била Краљевина СХС/Југославија. Сваки десети руски емигрант био је високо образован (13%), а већина њих имала је средњошколско образовање (62%).¹⁰ Скоро четвртина свих тадашњих професора у Краљевини потицала је из Русије. Међу руским емигрантима било је само три одсто неписменог становништва. Њих двадесет осам били су управници различитих факултетских катедри широм државе. Током балканских ратова и Првог светског рата Србија је изгубила сто четрдесет седам доктора. Након Октобарске револуције у Краљевину СХС пристиже четири стотине четрдесет руских доктора,¹¹ као и шеснаест професора медицине, међу којима је и Александар Игњатовски, оснивач Медицинског факултета у Београду. Треба споменути и остале образовне институције, као што су Византолошки институт САНУ, основан од стране руског историчара Георгија Острогорског. Владимир Фармаковски био је машински инжењер, управник Машинског института САНУ, данашњег Института техничких наука САНУ. Руски научници били су део Руског научног института, основаног у Београду 1928. године, који је био смештен првих пет година у згради Српске краљевске академије, а потом, од 1933, у згради Руског дома у Београду. Постојало је мноштво других професора, научника и осталих учених људи који су својим радом помагали тадашњу науку у Краљевини,¹² али то свакако превазилази оквире овог рада.

Држава је такође помагала различита просветна и културна удружења, црквене хорове, оркестре итд.¹³ Јуриј Усаковски био је први фотограф најстаријег дневног листа у Србији, *Политике*, док су многе друге његове колеге бележили пејзаже, традиционалну културу тадашњег народа и правиле снимке из авиона. Степан Колесникоф, сликар реалиста из јужног дела Русије, био је прихваћен као неко ко ће водити бројне рестаурације слика и фресака широм државе. Настанак балета у Србији повезан је са руском емиграцијом, где је важно споменути Јелену Пољакову као прву балерину, кореографа и педа-

9 Милица Црнојевић, „Враћање дуга. Руске избеглице у Краљевини СХС/Југославији: библиографија радова 1920–1944: покушај реконструкције”, *Гласник Народне библиотеке Србије* 1, Београд 2005, 549–551 (даље: М. Црнојевић, „Враћање дуга. Руске избеглице у Краљевини СХС/Југославији...“).

10 Miroslav Jovanovic, *The Immigration of Russian refugees into the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes 1919–1924, Summary*, Association for Social History, http://www.udi.rs/articles/MJO_russian_refuges.pdf (приступ: 25. 5. 2019).

11 Д. Петровић, *Југословенска политичка јавност и СССР...*, 309.

12 Никита Бондарјов, „Русија и Руси у Србији (III)”, *Инфопорт*, <http://infoport.co/русија-и-руси-у-србији-iii/> (приступ 26. 5. 2019).

13 М. Јовановић, *Срби и Руси 12–21. век...*, 177.

гога на првој балетској школи у Београду.¹⁴ Настанак опере и оперете такође се везује за руске уметнике, док су руски музичари организовали концерте и публику упознавали са шлагерима и другим облицима популарне музике.¹⁵

Ови општи подаци илуструју стање у коме је руска емиграција на културном, економском и општем плану помагала државу и друштво у коме се нашла. Међутим, на овом месту не могу се набројити све научне, образовне и друге просветне установе, већ само неке од њих, како би се илустровала ситуација по питању тог дела руског утицаја. У следећа два поглавља овог рада биће дат кратак осврт на две руске институције у области културе и образовања, нарочито из угла две личности чија је заоставштина данас доступна у Архиву Југославије. У питању су Олег Миклашевски и Нона Белавина, касније његова супруга. Њихов син, Игор Миклашевски, који данас живи у Њујорку, у Сједињеним Америчким Државама, одлучио је да, након две изложбе одржане у Њујорку и Београду, наслеђе својих родитеља завешта као архивски материјал, за будућа поколења која ће истраживати културни живот руске емиграције у Краљевини СХС/Југославији. Осим грађе везане за породицу Миклашевски, каталози са наведених изложби такође су део архивске збирке.

Руско драмско позориште за народ у Београду и Олег Миклашевски

Везано за позориште и филм, руски експерти помагали су својим српским колегама да буду стручнији у својој области. Руска глумица Наталија Ердели била је једна од њих, као и Михаил Ивањиков, камерман. Александар Герасимов је у оквиру филмске секције Хигијенског завода у Загребу зачео тонски филм и конструисао прву звучну камеру 1932. године. Познати позоришни редитељ Јуриј Ракитин радио је у Народном позоришту у Београду, док је његова супруга Јулија Шацка-Ракитина водила драмску трупу „Театар руске драме (Руска драмска студија)”. Руско драмско позориште за народ (руски: *Русский общедоступный драматический театр*) налазило се у Руском дому у Београду, а било је вођено од стране Александра Черепова до његовог одласка из Београда, па потом од стране Олега Миклашевског.¹⁶ Основано је 1933. и давало је представе све до немачке окупације 1941. године, остварујући приход од продаје карата, уз бројно особље у то време (преко тридесет чланова). Тадашња омладина у Београду је тако могла да се упозна са класицима руске књижевности у драмском извођењу, јер за то раније није имала

14 Ksenija Šukuljević-Marković, „Utemeljivač srpske baletske umetnosti”, *Orchestra*, časopis za umetničku igru 24/25, Beograd 2003, 34–35.

15 Ivana Vesić, „The role of Russian emigrants in the rise of popular culture and music in Belgrade between two world wars”, *Beyond East and West Divide: Balkan music and its poles of attraction*, Belgrade 2015, 101–115.

16 О Ћурић, *Руска литерарна Србија...*, 39–42; 91; 123.

прилику. Док је Черепов сматрао да је та културно-просветна дужност позоришта најважнија, власница друге поменуте позоришне трупе, Јулија Ракићин, говорила је да драмски уметници треба да приказују догађаје повезане са земљом из које потичу, дакле, оно што су стварали совјетски аутори.¹⁷

Руски писци и новинари били су окупљени око Савеза руских писаца и новинара, основаног 1925. године, чије је седиште било касније у Руском дому. Савез је организовао различите тематске вечери, читања поезије, концерте и изложбе, представљане тадашњој београдској публици. Осим руске штампе и књижевности у емиграцији, постојао је и значајан фонд књига у јавним и приватним колекцијама, нарочито у Београду, где је крајем двадесетих година прошлог века постојало нешто више од 200.000 наслова. Примера ради, Народна библиотека Србије у то време имала је приближно исти број књига.¹⁸ Осим поменутог савеза, у Београду је деловало још и пет књижевних кружока.¹⁹ Треба напоменути и то да је Руски дом најстарији културни центар у Београду, основан од стране друге етничке групе и финансиран од стране државе, а изграђен 1933. године. Током организовања изложбе материјала породице Миклашевски и других манифестација, Руски дом прославио је осамдесет пет година постојања. Већ је напоменуто да је руско позориште у њему имало своје седиште, а почев од 1921. године мноштво руских позоришних трупа извело је у периоду од наредних двадесет пет година преко четиреста представа, док су руска драмска удружења настојала да обезбеде положај драмских уметника у друштву.²⁰

Један од тих делатника био је и Олег Петровић Миклашевски, рођен у Јалти (Крим) 1900. године. Усмена казивања његовог сина Игорa везана за породично порекло наводе да се писана сведочанства о њиховим прецима јављају уназад до 1650. године, мада постоји мишљење да је сама породица старија од тог периода, иако за то нема писаних доказа. Породица је у сродству са породицама Гагарин и Бобрински, а има козачко порекло са простора данашње Украјине, односно њени чланови били су официри у оквиру коњичке гарде Руске империје. Олег Миклашевски дошао је најпре у Турску 1920. године, а затим у Краљевину СХС/Југославију. Његов син Игор наводи да му је отац био „немирног духа“, те да због тога неки од догађаја у његовом животу не могу бити детаљније сагледани, као што је боравак у Турској са другим

17 Vladimir Kolarić, „Filmska delatnost ruskih emigranata u Beogradu i jugoslovenskim zemljama u prvoj polovini XX veka“, *Zbornik radova Fakulteta dramskih umetnosti* 13–14, Beograd 2008, 189.

18 Исто, 36–38; Д. Петровић, *Југословенска политичка јавност и СССР...*, 311.

19 М. Црнојевић, „Враћање дуга. Руске избеглице у Краљевини СХС/Југославији...“, 552.

20 Алексей Арсеньев, „Русские театральные труппы в Белграде“, *Сеница*, <http://www.senica.ru/serbia/facts/history/russkie-teatralnye-truppy-v-belgrade> (приступ 25. 11. 2019).

руским емигрантима, пре доласка у Југославију. Оно што се може рећи за тај период његовог живота јесте да је био члан оркестра састављеног од људи из његове земље, које је упознао и са којима је свирао и деловао на подручју Истанбула. Одатле је дошао у Београд 1929. године, где је почео да ради као глумац и редитељ у наведеном руском позоришту у Руском дому (Руско драмско позориште за народ), на различитим представама, комедијама, мјузиклима, балетима и сл. У оквиру збирке породице Миклашевски у Архиву Југославије налазе се сачувани репертоари и најаве драмских дела у којима је Олег учествовао, међу којима су *Трговачки дом*, *Сензација*, *Странци*, *Непријатељи* итд. Ова личност бавила се и компоновањем музике за драмска дела и извођења танго плеса, а нека од сачуваних нота у оквиру збирке Архива Југославије су „Последњи пут”, „Твоје плаве очи”, „Маестро, ви свирате красно”, „Весна” (текст написала Нона Белавина, Олегова супруга) итд. О драмском раду у Руском дому током тридесетих година прошлог века писао је и сâм Олег у посебном новинском чланку, наводећи да је руско позориште, будући богато репертоаром (позориште, балети, опере, оперете) и кадром, у то доба „заиста било средиште руске културе”.²¹ Тај чланак се такође налази у овој архивској збирци, као и лична документа Миклашевског, фотографије и разгледнице са његовим драмским изведбама, као и други материјали. Државна комисија за руске избеглице именује Олега Миклашевског за управника позоришта крајем тридесетих година, које накратко стаје са радом током нацистичког заузимања Београда 1941, али наставља под називом Руски театар Удружења сценских радника (руски: *Русский театр Общества русских сценических деятелей*), све до 1944. године.²² Друштво руских сценских уметника (руски: *Общество русских сценических деятелей*), коју је предводио поменути Александар Черепов,²³ Олег је преименовао, као његов наследник, у Удружење чланова руских позоришта у Србији (руски: *Общество русских сценических деятелей вь Сербии*) 1941.²⁴ Свој рад Миклашевски је окончао 1944, када са Ноном Белавином емигрира најпре у Немачку (део који касније потпада под америчку окупациону зону), где су се њих двоје венчали, а потом им се родио син Игор 1946. године. У Сједињене Америчке Државе емигрирају 1949, где је Олег наставио да се бави позоришним и музичким активностима. Умро је у Њујорку 1992. године.²⁵

21 Олег Миклашевски, „Из историји руског искуства: Русский общедоступный театр в Белграде”, *Новое русское слово*, Њу-Йорк 12. 5. 1982.

22 О Ђурић, *Руска литерарна Србија...*, 39–42.

23 Aleksej Timofejev, „Društveni život ruskih emigranata u okupiranoj Srbiji”, *Intelektulaci i rat 1939–1947.*, Zbornik radova s Desničinih susreta 2011. Zagreb 2012, 293.

24 Алексей Арсеньев, „Русские театральные труппы в Белграде”, *Сеница*, <http://www.senica.ru/serbia/facts/history/russkie-teatralnye-truppy-v-belgrade> (приступ 25. 11. 2019).

25 Евгений Александрович Александров, *Русские в Северной Америке: Биографический*

Маријански донски девојачки институт у Белој Цркви и Нона Белавина

Образовни систем царске Русије наставио је да функционише по свом програму и са својим особљем, што је био гарант за очување система вредности једног простора и времена, тј. руске културе. То је практично значило да ће они који буду похађали ту школу моћи даље да очувају свој културни идентитет, како би га пренели даље на будуће генерације. Власти Краљевине су омогућиле рад више од седмдесет руских основних и средњих школа и школских група.²⁶ Циљ гајења традиционализма у руским школама био је изнедирити групе појединаца који ће наставити да одржавају дореволюционарни поредак и вредности у својој новој отаџбини. Настава се изводила под надзором државних просветних власти, али и још једног тела, чије је постојање показивало да је образовни систем уживао одређени степен аутономије. У питању је Школски савет руских школа при Државној комисији за избеглице. То значи да је, осим тзв. „националне групе предмета” (српско-хрватско-словеначки језик, историја и географија Краљевине), настава била одржавана на руском језику, а користили су се руски учбеници. У Белој Цркви, Новом Бечеју, Билећи (касније Горажду) и Сарајеву били су смештени кадетски корпуси и девојачки институти. Овај посебан тип средњих школа радио је под надзором Државне комисије за руске избеглице, трајао је осам година, док је званични руководилац био руски војни аташе Виктор Алексејевич Артамонов. Поједини руски научници су сматрали да ове образовне институције треба да постану „обичне руске школе“, јер су „застареле” због гајења традиције идеализоване прошлости, духа касте, строгости, архаизма и начина васпитања супротног материјалној оскудици присутној међу руским емигрантима.²⁷

Међутим, власти Краљевине СХС/Југославије су омогућиле рад ових школа, увидевши не само културне већ и политичке разлоге за такво стање, како би себи обезбедиле „симпатизере и заштитнике тек извојеване независности, гаранте свог опстанка“. Кадетски корпуси као „средња војна училишта” и девојачки институти, „женске средње школе са интернатским смештајем”, наставили су да раде према свом плану и програму, са свим наставним и помоћним особљем. Како наводи Алексеј Арсењев, финансирање ових установа вршено је од стране „Земгора”, руске окружне и градске самоуправа, основане у доба Првог светског рата, као и енглеских и француских добротворних организација и Међународног Црвеног крста. Касније је финансирање у потпуности преузела Државна комисија за заштиту интереса

словарь, Хэмден – Сан-Франциско – Санкт-Петербург 2005, 340 (даље: Е. А. Александров, *Русские в Северной Америке...*).

26 М. Јовановић, *Срби и Руси 12–21. век...*, 177.

27 Лј. Dimić, *Ruska emigracija...*, 12–14.

руских избеглица у Краљевини СХС/Југославији.²⁸ Једна од тих школа јесте Донски маријански девојачки институт у Белој Цркви, у коме је у периоду од 1920. до 1941. године образовање стекло око шестсто девојака. Основан је у Новочеркаску у XVIII веку, а евауисан преко Јекатеринодара (Краснодара) у Новоросијск. Потом је пресељен у Варну, одакле преко Софије и Београда долази у Белу Цркву. У центру ове вароши добијена је зграда за институт, тачније за интернат, док се настава одвијала у згради Државне гимназије.²⁹ Концерти, представе, балетске представе и вечери поезије били су само део културног живота наведене руске школе, дељеног са другим становницима Беле Цркве.

Међу ученицама Донског института у Белој Цркви је и Нона Сергејевна Белавина (удата Миклашевски), рођена 1915. године у Јевпаторији (Крим). Као мала девојчица долази са породицом након Октобарске револуције најпре у Турску 1920. године, а потом, 1922. године, у Краљевину СХС/Југославију. Њен отац Сергије био је свештеник у Крепољину (село у околини Жагубице), док је мајка Јелисавета била домаћица. Сва њихова лична документа су део збирке породице Миклашевски, похрањене у Архиву Југославије. Након завршеног Донског института у Белој Цркви одлази у Београд, где завршава Правни факултет, после кога почиње да ради у Окружном суду у Жагубици. Део документације у оквиру наведене збирке садржи такође фотографије и разгледнице из периода Нониног школовања у Белој Цркви. Према речима њеног сина Игора, мајка је имала и дозволу за управљање ватреним оружјем коју је добила по службеној дужности, будући да је радила на истрагама криминалних случајева, што је одраз њене „постојаности, много пута исказане током каснијег дела живота”. Иако је радила у оквиру правног система, Нона Белавина се одувек интересовала за књижевност и уметност, и то поезију и драматургију. Из Жагубице долази у Београд и одлази на аудицију у руском позоришту, где убрзо постаје глумица, те асистенткиња редитеља Игора Миклашевског, за кога се касније удаје у Немачкој.³⁰ Током живота у Југославији почела је да пише песме и приче на руском и српском језику, радећи и преводе одређених књижевних дела. У Немачкој су јој, према наводима из личне документације, штампане песме у периодичним публикацијам *Јава и збиља* и *Преглед*. Свој даљи литерарни рад наставила је објављујући песме у часописима, као што су *Мостови*, *Савременик* и *Препород*, а међу посебним збиркама песама које је објавила могу се издвојити *Плави свет*, *Земаљска срећа*, *Потврда*, *Вратити се у Русију песмама*, *Тада смо живели на другој*

28 Алексеј Арсењев, *Самовари у равници: руска емиграција у Војводини*, Нови Сад – Футог 2011, 214–215 (даље: А. Арсењев, *Самовари у равници...*).

29 А. Арсењев, *Самовари у равници...*, 221–222.

30 О Ђурић, *Руска литерарна Србија...*, 42.

планети итд.³¹ Стваралаштво Ноне Белавине није било присутно само у Америци већ и у Канади, Француској и Русији, бивајући признато у међународним оквирима. Томе у прилог иде податак да је њено име увршћено у једну од енциклопедија са Универзитета у Кембриџу, посвећену књижевним ауторима на светском нивоу. Њена песма „Београд”, написана 1977. године у Њујорку, евоцира сећања на младост у престоници тадашње Краљевине СХС/Југославије између два светска рата, чиме се исказују носталгија, бол и сета. Песма је такође део архивске збирке породице Миклашевски, као и прича под насловом „Сусрет са детињством”. Осим бављења поезијом, Нона Белавина је завршила курс за цртача и бавила се тиме до пензионисања. Обављала је такође добротворни рад у оквиру руске емиграције и била председавајућа удружења које је окупљало бивше ђаке Донског института из Беле Цркве у САД. Током 1980. године постала је члан Академије „Леонардо да Винчи” у Риму. Умрла је у Њујорку 2004. године.

Закључак

Помоћ Срба и других становника Краљевине СХС/Југославије Русима и другим емигрантима из Руске империје сложена је историјска појава чије истраживање захтева сагледавање целокупног тадашњег друштвенополитичког контекста. Друштвени статус руских емиграната био је одређен и њиховим „веома јаким неформалним унутрашњим везама”. Поред носталгичне љубави према Русији и оданости православљу, општи конзервативни (не толико традиционалистички) погледи и негативан однос према комунизму били су део тих друштвених веза руске емиграције и владајуће југословенске и српске политичке и културне елите.³² Осим помоћи Русима од стране државних власти, постојао је осећај дуга међу српским народом за помоћ коју је Русија пружила током Првог светског рата. Институционално „прихватање” не би било толико успешно да није постојала подршка „одоздо”. Земље на којима је живео српски народ биле су девастиране након Великог рата, а Срби су поред тога дочекивали Русе. Руски експерти и интелектуалци помагали су уништеној држави на до тада невиђени начин, што су и држава и народ препознали. Други разлози треба да се траже и у културним везама, формираним и обликованим током историје, које су овим дејствима само још више ојачале. Чак су и током Првог и Другог светског рата, када се многе сарадње у Европи прекидају, културне везе између Срба и Руса опстале и остале. Показало се да култура умногоме надилази политику и опстаје независно од владајућих идеолошких струкутра, због чега помоћу ње боље можемо да разумемо не

31 Е. А. Александров, *Русские в Северной Америке...*, 339–340.

32 Алексеј Тимофејев, *Руси и Други светски рат у Југославији: Утицај СССР-а и руских емиграната на догађаје у Југославији 1941–1945*, Београд 2010, 26–27.

само руске емигранте у читавој Краљевини СХС/Југославији, већ и појединце, њихове личне и породичне приче. Збир тих прича доприноси потпунијем разумевању културе једне групе у одређеном времену и простору.³³

Породична заоставштина, у овом случају, повезује микро и макро перспективу културе. Ова два аспекта културе нису супротстављена, већ представљају две стране истог новчића, истог система вредности. Тако се стиче и шира слика о друштвеном и културном контексту у коме се једна група налазила. Иако је фокус литературе о руској емиграцији не само на политичким и економским факторима, већ и на њеном културном утицају на општем нивоу, потребно је вратити се на појединачни ниво или пак ниво мање групе, као што је породица. Тако се поново може истражити и боље осветлити утицај руских емиграната и њихов свакодневни живот у југословенској краљевини. Случај породице Миклашевски није јединствен, управо због тога што су постојале и хиљаде других руских породица, од којих је свака имала свој сопствени допринос тадашњој држави и друштву. На тај начин, материјали породице Миклашевски могу послужити будућим истраживачима у Архиву Југославије као прилог проучавању грађе о руској емиграцији у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца/Југославији у периоду између два светска рата, од 1918. до 1941. године.

Литература и извори

- Александрович Александров Евгений, *Русские в Северной Америке: Биографический словарь*, Хэмден – Сан-Франциско – Санкт-Петербург 2005.
- Арсеньев Алексей, „Русские театральные труппы в Белграде“, *Сеница*, <http://www.senica.ru/serbia/facts/history/russkie-teatralnye-truppy-v-belgrade> (приступ 25. 11. 2019).
- Арсенев Алексеј, *Самовари у равници: руска емиграција у Војводини*, Нови Сад – Футог 2011.
- Бондарјов Никита, „Русија и Руси у Србији (III)“, *Инфопорт*, <http://infoport.co/русија-и-руси-у-србији-iii/> (приступ 26. 5. 2019).
- Бонцић Драгомир, приказ: „Руски лекари у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца/Југославији, Биографски речник и анкете (1918–1946)“, Михил Горинов мл., Мариана Сорокина, Нада Петровић, Милан Медаковић, Ранка Рађеновић, Београд–Москва, 2012. *Архив: часопис Архива Југославије* 1–2, Београд 2013, 268–270.
- Боровњак Ђурђија, „Прилози проучавању опуса архитекте Василија Михајловича Андросова“, *Архив: часопис Архива Југославије* 1–2, Београд 2014, 207–219.
- Ђурић Остоја, *Руска литерарна Србија 1920–1941. Писци, кружоци, издања*, Горњи Милановац – Београд 1992.

33 Г. Милорадовић, „Културне везе јаче од политичких...“, 65–66.

- Јовановић Мирослав, „У сенци гаса и политике: културни и духовни контакти, везе и сарадња Србије и Русије”, Зборник радова „Односи Србије и Русије на почетку XXI века” (приредио Жарко Петровић), Београд 2010, 183–192.
- Јовановић Мирослав, *Срби и Руси 12–21. век (Историја односа)*, Београд 2012.
- Миклашевски Олег, „Из историје руског искуства: Рускиј общедоступниј театр у Белграде“, *Новое русское слово*, Њу-Јорк 12. 5. 1982.
- Милорадовић Горан, „Културне везе јаче од политичких: Срби и Руси. 1917–1945. године”, *Москва – Србија, Белград – Русија*, Сборник докумената и материјала, Том 4 / Руско-сербске односи. 1917–1945 г. *Москва – Србија, Београд – Русија*, Докумената и материјали, Том 4 / Руско-српски односи. 1917–1945. Москва–Београд 2017, 54–71.
- Петровић Драган, *Југословенска политичка јавност и СССР 1921–1941*, Докторска дисертација, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет.
- Пијевац Комнен, „Изложба ’Руска емиграција у Југославији у документима Архива Југославије и Државног архива Руске Федерације 1920–1939’”, *Архив: часопис Архива Србије и Црне Горе* 1/2, Београд 2003, 197–198.
- Радојичић Драгана, „Верски, друштвени и културни аспекти руских миграција у Бокву Которску. Руско гробље и духовно заједништво”, *Религија, религиозност и савремена култура. Од мистичног до (и)рационалног и vice versa*, Зборник радова Етнографског института САНУ 30, Београд 2014, 129–141.
- Рађеновић Ранка, Извештај са „Српске недеље” у Дому руске дијаспоре „Александар Солжењин”, Москва, Руска Федерација, 1–6. октобар 2018. године, *Архив: часопис Архива Југославије* 1–2, Београд 2018, 210–211.
- Рађеновић Ранка, Извештај са међународне научно-просветне конференције „1917. година у историји и судбини руске дијаспоре”, *Архив: часопис Архива Југославије* 1–2, Београд 2017, 300–301.
- Тимофејев Алексеј, „Српско-руски друштвено-политички односи у раздобљу националне трагедије. 1917–1945”, *Москва – Србија, Белград – Русија*, Сборник докумената и материјала, Том 4 / Руско-сербске односи. 1917–1945 г. *Москва – Србија, Београд – Русија*, Докумената и материјали, Том 4 / Руско-српски односи 1917–1945, Москва–Београд 2017, 34–53.
- Тимофејев Алексеј, *Руси и Други светски рат у Југославији: Утицај СССР-а и руских емиграната на догађаје у Југославији 1941–1945*, Београд 2010.
- Црнојевић Милица, „Враћање дуга. Руске избелнице у Краљевини СХС/Југославији: библиографија радова 1920–1944: покушај реконструкције”, *Гласник Народне библиотеке Србије* 1, Београд 2005, 549–556.
- Đimić Ljubodrag, „Ruska emigracija u kultunom životu građanske Jugoslavije”, *Istorija 20. veka: časopis Instituta za savremenu istoriju* VIII, 1–2, Beograd 1990, 7–38.
- Jovanovic Miroslav, *The Immigration of Russian refugees into the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes 1919-1924, Summary*, Association for Social History, http://www.udi.rs/articles/MJO_russian_refuges.pdf (приступ: 25. 5. 2019).

- Kolarić Vladimir, „Filmska delatnost ruskih emigranata u Beogradu i jugoslovenskim zemljama u prvoj polovini XX veka”, *Zbornik radova Fakulteta dramskih umetnosti* 13–14, Beograd 2008, 181–198.
- Timofejev Aleksej, „Društveni život ruskih emigranata u okupiranoj Srbiji”, *Intelektulaci i rat 1939.-1947*, Zbornik radova s Desničinih susreta 2011, Zagreb 2012, 285–298.
- Šukuljević-Marković Ksenija, „Utemeljivač srpske baletske umetnosti”, *Orchestra*, časopis za umetničku igru 24/25, Beograd 2003, 34–35.
- Vesić Ivana, „The role of Russian emigrants in the rise of popular culture and music in Belgrade between two world wars”, *Beyond East and West Divide: Balkan music and its poles of attraction*, Belgrade 2015, 101–115.

Bogdan D. Dražeta

The Memorabilia of Miklashewsky Family as a Contribution to the study of material on Russian Emigration in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes/Yugoslavia between Two World Wars

Summary

Family memorabilia are an important tool of learning about the life circumstances of a particular group of people at the micro level, as well as at the macro level of culture, ie. a specific picture of the social and cultural context in which the group was located. The paper in general represents the memorabilia of Miklashewsky Family who fled after the October Revolution in 1917 from the Russian Empire to the territory of present-day Serbia, along with thousands of other families. It is estimated that between 1919 and 1924, some 30-40,000 Russian refugees settled the common state of the South Slavs at that time – the Kingdom of Serbs Croats and Slovenes/Yugoslavia. Their cultural, economic and any other contribution in general was significant for the Yugoslav state and society, where they were guaranteed continuity of cultural life, everyday habits, but also political, religious and educational institutions. Some of this general information is given within first section of the text, while the emphasis is placed on culture (theatre) and education (one of the Russian high schools – the girls’ institute) in the second part of the article. The contribution in these areas is shown through the life stories of two emigrants, Oleg Miklashewsky and Nonna Belavina, and represents one of the many episodes in which the refugee population from the Russian Empire lived, worked and created in Yugoslav kingdom. Actor and producer Oleg Petrovich Miklashewsky was one of the directors of the Russian Drama Theater for the People, according to him, one of the “centers of Russian culture” whose activities enriched Belgrade’s cultural life at that time. In addition, he played in an orchestra made of Russian Émigrés in Istanbul and later composed music for dramatic works and Tango dance performances during his life in Belgrade. Lawyer and poet Nonna Sergeevna Belavina graduated from the Marinskoy Donskoy Girl’s Institute in Bela Crkva, a special type of high school that included Cadet Corps. These educational institutions have cultivated traditionalism with other Russian schools in the Kingdom to foster groups of individuals who will continue to maintain a pre-revolutionary order and values in their new homeland. Oleg’s and Nona’s son, Igor Miklashewsky, who now lives in New York, United States,

has decided after two exhibitions held in New York and Belgrade, to preserve his parents' heritage as archival material for future generations to explore the cultural life of Russian Emigration in Kingdom of SCS/Yugoslavia. In addition to materials related to Miklashevsky family, catalogs from these exhibitions are also part of the archival collection, which includes photographs, personal documents, postcards, musical compositions, announcements of dramatic works, newspaper articles, poems and other materials. Their role is to serve future researchers in the Archives of Yugoslavia, as a contribution to the study of material on Russian emigration in the Kingdom of SCS/Yugoslavia, between two world wars from 1918 to 1941. Further attention to this interwar epoch of Serbo-Russian cultural ties through history can be achieved by exploring similar family memorabilia, micro level of culture, for a better understanding of macro level, ie. specific picture of the social and cultural context in which the group was located.

Богдан Д. Дражета

Семейный архив Миклашевских: К исследованию материалов по истории русской эмиграции в Королевстве сербов, хорватов и словенцев/Югославии в период между двумя мировыми войнами

Резюме

Семейное наследие является важным средством познания жизненных обстоятельств определенной группы людей на микроуровне, но также и на макроуровне культуры, т.е. конкретной картины социального и культурного контекста, в котором оказалась группа. В целом произведение представляет собой наследие семьи Миклашевских, бежавших после Октябрьской революции 1917 года из Российской империи на территорию сегодняшней Сербии вместе с тысячами других семей. Подсчитано, что в период с 1919 по 1924 год около 30-40 000 русских беженцев поселились в тогдашнем общем государстве южных славян - Королевстве сербов, хорватов и словенцев / Югославии. Их культурный, экономический и любой другой вклад в целом важен для югославского государства и общества, где им гарантирована непрерывность культурной жизни, повседневных привычек, а также политических, религиозных и образовательных учреждений. Некоторые из этих общих данных приведены в первой части текста, а во второй части статьи акцент делается на области культуры (драматическое искусство) и образования (одна из российских средних школ - женский институт). Вклад в эти области показан в историях жизни двух эмигрантов, Олега Миклашевского и Ноны Белавиной, и представляет собой один из многочисленных эпизодов, в которых беженцы из Российской империи жили, работали и творили в Югославском королевстве. Актер и режиссер Олег Петрович Миклашевский был одним из руководителей Русского драматического театра для народа, по его словам, одного из «центров русской культуры», деятельность которого обогатила тогдашнюю культурную жизнь Белграда. Кроме того, он играл в оркестре, состоящем из русских эмигрантов в Стамбуле, а позже сочинял музыку для спектаклей и представлений танго во время своей жизни в Белграде. Юрист и поэт Нона Сергеевна Белавина окончила женский Мариинский Донский институт в Белой Церкви, специальную гимназию, в которую входили и кадетские корпуса. Эти

учебные заведения, наряду с другими русскими школами в Королевстве, возвращали традиционализм, чтобы создать группы людей, которые будут продолжать поддерживать дореволюционный порядок и ценности на своей новой родине. Сын Олега и Ноны, Игорь Миклашевский, который сейчас живет в Нью-Йорке в США, решил, что после двух выставок, проведенных в Нью-Йорке и Белграде, он передаст наследие своих родителей в качестве архивного материала для будущих поколений, чтобы они могли исследовать культурную жизнь русской эмиграции в Королевстве СХС / Югославии. Помимо материалов, связанных с семьей Миклашевских, каталоги с этих выставок также являются частью архивной коллекции, которая также включает фотографии, личные документы, открытки, музыкальные композиции, анонсы спектаклей, газетные статьи, песни и другие материалы. Их роль заключается в том, чтобы служить будущим исследователям Архива Югославии, как вклад в изучение материалов о русской эмиграции в Королевстве СХС / Югославии в период между двумя мировыми войнами с 1918 по 1941 год. Дальнейшее отвлечение внимания к этой межвоенной эпохе сербско-русских культурных связей на протяжении всей истории может быть достигнуто путем исследования схожего семейного наследия, микроуровня культуры, чтобы лучше понять макроуровень, т.е. определенные образы социального и культурного контекста, в котором оказалась группа.

д-р Богдан Д. Дразета, научный сотрудник

Институт этнологии и антропологии

УДК 930.253:929Миклашевски

Философский факультет Белградского университета

drazetab@gmail.com

оригинальная научная работа

получено: 3 февраля 2020 г.

утверждено: 4 ноября 2020 г.

Семейный архив Миклашевских: К исследованию материалов по истории русской эмиграции в Королевстве сербов, хорватов и словенцев/Югославии в период между двумя мировыми войнами

АННОТАЦИЯ: Семейные архивы являются важным способом осознания жизненных обстоятельств определенной группы людей как на микро-, так и на макроуровнях – они в определенной степени иллюстрируют общественные и культурные обстоятельства. В статье в общих чертах представлены материалы семейного архива Миклашевских. После Октябрьской революции они вместе с тысячами других семей уехали из России в Королевство сербов, хорватов и словенцев. Те же материалы в будущем позволят исследователям в Архиве Югославия изучить историю русской эмиграции в Королевстве сербов, хорватов и словенцев / Югославии в период между двумя мировыми войнами.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *семейный архив, семья Миклашевских, русская эмиграция, Королевство сербов, хорватов и словенцев / Югославия, межвоенный период*

Общие сведения о русской эмиграции в Королевстве СХС/Югославии в межвоенный период

Прибытие определенного количества людей из Российской империи в Королевство сербов, хорватов и словенцев (потом – Королевство Югославия) после Октябрьской революции 1917 года имело положительные последствия для общего государства южных славян. Члены того сообщества, число которых в 1919-1924 гг. определялось в 30.000-40.000, сохранили свои культурные ценности, повседневные навыки, а также не прервали деятельность политических, религиозных и образовательных учреждений,

внеся культурный, экономический и общий вклады в общество. Только в столице страны, Белграде с численностью населения 100.000, жило около 10.000 русских эмигрантов, т.е. в среднем каждый десятый говорил по-русски. Русских пришельцев в основном хорошо принимали и их учреждения продолжили свою деятельность в соответствии с их правилами и программами. Русский народ вернул свой долг второй родине, и именно его выполнение отразилось на почти все аспекты жизни страны.¹ Пока казачье семьи поселились в сельских районах, остальные осели в городах, как Белград, Нови-Сад, Панчево, Белая Церковь, Зренянин, Новый Бечей, Кральево, Ниш, Скопье, Охрид, Сараево, Баня-Лука, Требине, Мостар, Загреб, Любляна, Дубровник, Герцег-Нови, Тиват, Будва и т. д. Происходящее в культуре на макроуровне можно понимать на микроуровне, а именно на примере личных историй, наследий семей и объектов материальной культуры – фотографий, материалов и т.п. В Архиве Югославии хранятся материалы по истории русской эмиграции. Выставки, научные статьи, рецензии, а также документальные фильмы основывались на тех же архивных материалах.²

Семейные архивы являются важным способом осознания жизненных обстоятельств определенной группы людей как на микро-, так и на макроуровнях – они в определенной степени иллюстрируют общественные и культурные обстоятельства. В статье в общих чертах представлены материалы семейного архива Миклашевских. После Октябрьской революции они вместе с тысячами других семей уехали из России в Королевство СХС. Те же материалы в будущем позволят исследователям в Архиве Югославия изучить историю русской эмиграции в Королевстве сербов, хорватов и словенцев / Югославии в период между двумя мировыми войнами. Сербско-русские культурные связи на протяжении веков являются отдельной темой,³ а

- 1 Мирослав Јовановић, *Срби и Руси 12-21. век (Историја односа)*, Београд 2012, 176 (далее: М. Јовановић, *Срби и Руси 12-21. век...*).
- 2 Ђурђија Боровњак, „Прилози проучавању опуса архитекте Василија Михајловича Андросова“, *Архив: часопис Архива Југославије* 1-2, Београд 2014, 207-219; Комнен Пижвац, „Изложба ‘Руска емиграција у Југославији у документима Архива Југославије и Државног архива Руске Федерације 1920-1939’“, *Архив: часопис Архива Србије и Црне Горе* 1/2, Београд 2003, 197-198; Драгомир Бончић, приказ: „Руски лекари у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца/Југославији, Биографски речник и анкете (1918–1946)“, Михил Горинов мл., Марина Сорокина, Нада Петровић, Милан Медаковић, Ранка Рађеновић, Београд-Москва, 2012. *Архив: часопис Архива Југославије* 1-2, Београд 2013, 268-270; Ранка Рађеновић, Извештај са међународне научно-просветне конференције „1917. година у историји и судбини руске дијаспоре“, *Архив: часопис Архива Југославије* 1-2, Београд 2017, 300-301; Ранка Рађеновић, Извештај са „Српске недеље“ у Дому руске дијаспоре „Александар Солжењин“, Москва, Руска Федерација, 1-6. октобар 2018. године, *Архив: часопис Архива Југославије* 1-2, Београд 2018, 210-211.
- 3 Горан Милорадовић, „Културне везе јаче од политичких: Срби и Руси. 1917-1945. године“, *Москва – Србија, Белград – Русија*, Сборник докумената и материјала Том 4 /

их важный аспект – личные и семейные истории тех людей, которые жили далеко от своей родины, продолжая культурные традиции своих предков в другой культурной среде, но совсем похожей на родную.

Культурный, экономический и общий вклады русской эмиграции в югославское общество и государство

Когда речь идет о культурном, экономическом и общем вкладе русской эмиграции в югославское общество и государство, надо учитывать то, что их основой кроме династических связей и классово-политических причин, стали еще и духовные связи, традиция и религия. На многих аспектах жизни Королевства сербов, хорватов и словенцев / Югославии повлияли русские пришельцы,⁴ и в этой статье упомянем лишь о нескольких из них. В 1910 г. сельское население Королевства Сербии составляло более 80% всех жителей страны. После Первой мировой войны изменение целевого назначения в пользу урбанизации земель сельскохозяйственного назначения осуществили с помощью русских урбанистов, инженеров, архитекторов и т.д. Но все равно, сельское хозяйство оставалось главным ресурсом страны, и поэтому в 1919 г. Николаем Васильевым и его коллегами был основан Сельскохозяйственный факультет в Земуне. Ключевой фигурой в урбанистическом и архитектурном развитии Белграда станет архитектор Николай Краснов. Его шедеврами являются сегодняшние здания Правительства Республики Сербия, Народной Скупщины (Парламента), Министерства иностранных дел, Министерства финансов, Архива Сербии, а также многие другие здания, способствующие формированию городской идентичности столицы Республики Сербия. Гидросистему в стране построили русские инженеры Владимир Горячковский и Игорь Лашков. Их самым крупным проектом стала гидросистема «Дунай-Тисса-Дунай».⁵ Русские спортсмены стали членами Сокольского движения.

Русско-сербские отношения. 1917–1945 гг. *Москва – Србија, Београд – Русија*, Документа и материјали, Том 4 / Руско-српски односи. 1917–1945. Москва-Београд 2017, 54-71 (даље Г. Милорадовић, „Културне везе јаче од политичких...“); Остоја Ђурић, *Руска литерарна Србија 1920-1941. Писци, кружоци, издања*, Горњи Милановац-Београд 1992 (даље: О. Ђурић, *Руска литерарна Србија...*); Драгана Радојичић, „Верски, друштвени и културни аспекти руских миграција у Боку Которску. Руско гробље и духовно заједништво“, *Религија, религиозност и савремена култура. Од мистичног до (и) рационалног и vice versa*, Зборник радова Етнографског института САНУ 30, Београд 2014, 129-141; Мирослав Јовановић, „У сенци гаса и политике: културни и духовни контакти, везе и сарадња Србије и Русије“, Зборник радова „Односи Србије и Русије на почетку XXI века“ (приредио Жарко Петровић), Београд 2010, 183-192.

4 Ljubodrag Dimić, „Ruska emigracija u kultunom životu građanske Jugoslavije“, *Istorija 20. veka: časopis Instituta za savremenu istoriju* God. VIII Broj 1-2, Beograd 1990, 7-38 (даље: Lj. Dimić, *Ruska emigracija...*).

5 Никита Бондарјов, „Русија и Руси у Србији (III)“, *Инфопорт*, <http://infoport.co/русија->

Их физические, моральные и интеллектуальные тренировки, а также идея панславизма, приводили к укреплению чувства коллективизма. На одной части белградского Нового кладбища, Русском Некрополе покоятся примерно 3.000 русских, которые влияли на культуру страны в межвоенный период. Русское влияние в армии было особенно полезным. Пока военную подготовку кадров королевства осуществляли офицеры и профессора императорских военных академий, дороги, мосты, каналы и другие инфраструктурные проекты строили русские военные инженеры, приехавшие после революции. Они принимались на работу Министерства строительства по контракту, а также служили в пограничной страже.⁶

Пример двух важных русских организации, которые без препятствий и в соответствии с их правилами продолжили свою деятельность показывают, что в своей новой родине русские получали поддержку официальных государственных учреждений. С 1921 г. канцелярия Св. Синода Русской православной Церкви Заграницей, возглавляемой митрополитом Антонием Храповицким размещалась в Сремских Карловцах. Штаб-квартира Главнокомандующего Русской армии генерала, барона Петра Николаевича Врангеля находилась в том же городке.⁷ Там же и в 1924 г. был основан Русский Обще-Воинский Союз, организация, объединявшая тех, кто выступал против большевистского режима.⁸

Несомненно, что для страны, понесшей огромные человеческие и экономические потери в предыдущих войнах, прибытие русских беженцев имело большое значение, особенно имея в виду тот факт, что большинство из них являлось представителями так называемой рабочей интеллигенции. Страна решила создать необходимые условия для их работы и творчества, и таким образом возместить дефицит высококвалифицированного кадра, связанный с потерями в предыдущих войнах.⁹ Очень значимым был вклад русских эми-

---

и-руси-у-србији-iii/ (приступ 26.5.2019.); Lj. Dimić, *Ruska emigracija...*, 20-23.

6 М. Јовановић, *Срби и Руси 12-21. век...*, 176-177.

7 Исто, 176. Подробнее о самом правовом положении и административно-территориальном устройстве Русской православной Церкви Заграницей в Королевстве сербов, хорватов и словенцев см.: Алексј Тимофејев, „Српско-руски друштвено-политички односи у раздобљу националне трагедије. 1917-1945“, *Москва – Србија, Белград – Русија*, Сборник докумената и материјала Том 4 / Русско-српски односи. 1917–1945 гг. *Москва – Србија, Београд – Русија*, Документа и материјали, Том 4 / Руско-српски односи. 1917–1945. Москва-Београд 2017, 42-43 (даље: А. Тимофејев, „Српско-руски друштвено-политички односи...“).

8 А. Тимофејев, „Српско-руски друштвено-политички односи...“, 41; Драган Петровић, *Југословенска политичка јавност и СССР 1921-1941*, Докторска дисертација, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, 308 (даље: Д. Петровић, *Југословенска политичка јавност и СССР...*).

9 Милица Црнојевић, „Враћање дуга. Руске избелнице у Краљевини СХС/Југославији:

грантов в просвещение разоренной войной страны, какой являлось Королевство СХС/Югославия. Каждый десятый русский эмигрант имел высшее образование (13%), большинство – среднее образование (62%),¹⁰ а почти одна четверть всех профессоров в Королевстве являлись пришельцами из России. В беженской среде было всего 3% неграмотных. 28 русских заведовали кафедрами факультетов по всей стране. Во время Балканских и Первой мировой войн 147 сербских врачей умерли. После Октябрьской революции в Королевство СХС прибыли четыре сотни русских врачей,¹¹ а также 16 профессоров медицины, среди которых был и Александр Игнатовский, который станет основателем Медицинского факультета в Белграде. Надо упомянуть и другие образовательные учреждения, как например Византологический институт САНИ, основанный русским историком Георгием Острогорским. Владимир Фармаковский был инженером-механиком, директором Института машиностроения САНИ (сегодняшнего Института технических наук САНИ). Русские ученые были членами Русского научного института, основанного в Белграде в 1928 г. Первые пять лет институт размещался в помещении здания Сербской королевской академии, потом с 1933 г. – в Русском доме в Белграде. Также множество других профессоров, ученых и других людей науки внесли вклады в науку в Королевстве,¹² но эта тема выходит за рамки настоящей статьи.

Государство также оказывало помощь разным просветительным и культурным учреждениям, церковным хорам, оркестрам и т.д.¹³ Юрий Усаковский являлся первым фотографом старейшей ежедневной газеты в Сербии, *Политики*, пока многие его коллеги снимали пейзажи, традиционную культуру, сделали снимки с самолета. Представитель реализма, живописец Степан Колесников, который родился на юге России, руководил реставрациями картин и фресок по всей стране. Развитие балета в Сербии также было связано с русской эмиграцией, и в этой смысле стоит упомянуть Елену Полякову, первую балерину, хореографа и педагога в первой балетной школе в Белграде.¹⁴ Развитие оперы и оперетты также было связано с русскими ар-

---

библиографија радова 1920-1944: покушај реконструкције“, *Гласник Народне библиотеке Србије* 1, Београд 2005, 549-551 (далее: М. Црнојевић, „Враћање дуга. Руске изданице у Краљевини СХС/Југославији...“).

10 Miroslav Jovanovic, *The Immigration of Russian refugees into the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes 1919-1924, Summary*, Association for Social History, http://www.udi.rs/articles/MJO_russian_refuges.pdf (приступ: 25.5.2019.).

11 Д., *Југословенска политичка јавност и СССР...*, 309.

12 Никита Бондарјов, „Русија и Руси у Србији (III)“, *Инфопорт*, <http://infoport.co/русија-и-руси-у-србији-iii/> (приступ 26.5.2019.).

13 М. Јовановић, *Срби у Руси 12-21. век...*, 177.

14 Ksenija Šukuljević-Marković, „Utemeljivač srpske baletske umetnosti“, *Orchestra*, časopis

тистами. Русские музыканты давали концерты и познакомили слушателей с шлягерами и другими видами популярной музыки.¹⁵

Эти общие сведения иллюстрируют вклады, которые русская эмиграция внесла в культуру, экономику, государство и общество. Поскольку в настоящей статье нельзя назвать все научные, образовательные и другие просветительные учреждения, мы остановились на некоторых из них в намерениях проиллюстрировать русское влияние. В следующих двух частях статьи коротко представим два русских культурных и образовательных учреждения. Сделаем это рассказывая историю двух людей, семейный архив которых доступен для исследователей в Архиве Югославии. Речь идет о Олеге Миклашевском и его супруге Нонне Белавине. После проведения двух выставок их сын Игорь Миклашевский, который на сегодняшний момент живет в Нью-Йорке, США, решил завещать архиву наследие своих родителей, которое в будущем позволит исследователям изучить культурную жизнь русской эмиграции в Королевстве сербов, хорватов и словенцев / Югославии. Кроме материалов, связанных с семьей Миклашевских, архиву переданы и каталоги упомянутых выставок.

Русский общедоступный драматический театр в Белграде и Олег Миклашевский

Своим сербским коллегам по театру и фильму русские много помогали. Одними из тех, кто оказывал помощь своим коллегам являлись русская актриса Наталия Эрдели и кинооператор Михаил Иванников. Александр Герасимов, работая в кинематографической секции Гигиенического института в Загребе поставил начало звуковому кинематографу, в 1932 г. сконструировал первый киносъемочный аппарат. Известный театральный режиссер Юрий Ракитин работал в Национальном театре в Белграде, его супруга Юлия Ракитина (урожд. Шацкая) руководила театральной труппой „Театр русской драмы“. Русский общедоступный драматический театр находился в Русском доме в Белграде. Им руководил Александр Черепов, а после его отъезда из Белграда – Олег Миклашевский.¹⁶ Театр был основан в 1933 г., имел большое количество членов – более тридцати, и получал прибыль от продажи билетов. Работал до немецкой оккупации в 1941 г. В театре белградская молодежь могла познакомиться с классиками русской литературы, поскольку раньше у нее не было таких возможностей. Пока Черепов самой важной функцией

---

za umetničku igru 24/25, Beograd 2003, 34-35.

15 Ivana Vesić, „The role of Russian emigrants in the rise of popular culture and music in Belgrade between two world wars“, *Beyond East and West Divide: Balkan music and its poles of attraction*, Belgrade 2015, 101-115.

16 О Ђурић, *Руска литерарна Србија...*, 39-42; 91; 123.

театра считал культурно-просветительную, руководитель упомянутой театральной труппы Юлия Ракитина говорила, что сюжеты спектаклей должны основываться на событиях, связанных с родной страной, т.е. произведениях советских писателей.¹⁷

Русские писатели и журналисты являлись членами Союза русских писателей и журналистов, основанного в 1925 г. Он находился в Русском доме. Союз организовал разные тематические вечера, чтения стихов, концерты и выставки. Кроме русских газет и литературы, в публичных и личных собраниях находилось большое количество книг, особенно в Белграде, и их общие фонды в конце 1920-х составляли более 200.000 экземпляров. В то же самое время, фонд Национальной библиотеки Сербии содержал примерно такое же количество книг.¹⁸ Кроме упомянутого союза, в Белграде активными были еще 5 литературных кружков.¹⁹ Надо отметить, что Русский дом являлся старейшим культурным центром в Белграде. Он был основан этнической группой и построен в 1933 г. Содержался за счет государства. Во время проведения выставки, на которой были представлены материалы семейного архива Миклашевских, а также других мероприятий, Русский дом отметил 85-летие существования. Уже упомянули, что Русский театр находился в нем. За 25 лет русскими театральными труппами было дано свыше 400 театральных представлений, а русские драматические объединения старались улучшить положение артистов драматического театра в обществе.²⁰

Одним из тех деятелей являлся Олег Петрович Миклашевский. Родился в Ялте (в Крыму) в 1900 г. По сведениям его сына Игоря, письменные свидетельства о семье относятся к 1650 году, причем распространено мнение о том, что семейные корни уходят глубже указанного периода в историю, хотя никаких доказательств нет. Семья в родстве с Гагариными и Бобринскими. Она из казаков, проживавших на территории сегодняшней Украины. Его предки являлись офицерами конной лейб-гвардии Российской империи. В 1920 г. Олег Миклашевский прибыл в Турцию, потом переехал в Королевство СХС/Югославию. По словам его сына Игоря, поскольку отец был „беспокойным“ парнем, некоторые периоды его жизни нельзя подробнее изучить, как например его пребывание в Турции накануне приезда в Югославию. Об

---

17 Vladimir Kolarić, „Filmska delatnost ruskih emigranata u Beogradu i jugoslovenskim zemljama u prvoj polovini XX veka“, *Zbornik radova Fakulteta dramskih umetnosti* 13-14, Beograd 2008, 189.

18 Исто, 36-38; Д. Петровић, *Југословенска политичка јавност и СССР...*, 311.

19 М. Црнојевић, „Враћање дуга. Руске избеглице у Краљевини СХС/Југославији...“, 552.

20 Алексей Арсеньев, „Русские театральные труппы в Белграде“, *Сеница*, <http://www.senica.ru/serbia/facts/history/russkie-teatralnye-truppy-v-belgrade> (приступ 25.11.2019.).

этом периоде его жизни известно то, что он являлся членом оркестра, в состав которого входили и его соотечественники. Он с ними играл в Стамбуле, откуда в 1929 г. переехал в Белград. В упомянутом русском театре в Русском доме (Русском общедоступном драматическом театре) стал актером и режиссером пьес, комедий, мюзиклов, балетов. В семейном архиве Миклашевских в Архиве Югославии находятся репертуары и анонсы пьес, в которых Олег играл, как то: „Торговый дом“, „Сенсация“, „Иностранцы“, „Враги“ и т.д. Он также писал музыку к спектаклям, а также танго. В переданном архиве находятся ноты нескольких произведений, как „Последний раз“, „Твои голубые глаза“, „Маэстро, вы играете прекрасно“, „Весна“ (текст составлен Нонной Белавиной, супругой Олега) и т. д. О своей работе в театре в Русском доме в 1930-х гг. писал и сам Олег в одной статье в газете. Он считал, что русский театр с богатым репертуаром (театр, балеты, оперы, оперетты) и артистами, в то же время „действительно являлся центром русской культуры“.²¹ Кроме этой статьи, в семейном архиве находятся и личные документы Миклашевского, фотографии и открытки его пьес и многие другие материалы. В конце 1930-х гг. Государственная комиссия по делам русских беженцев назначила Олега Миклашевского управителем театра. После короткого перерыва в работе во время Апрельской войны 1941 г. деятельность театра возобновилась, но под другим названием – Русский театр Общества русских сценических деятелей. Он работал до 1944 г.²² В 1941 г. преемник Александра Черепова,²³ Олег Миклашевский переименовал Общество русских сценических деятелей в Общество русских сценических деятелей в Сербии.²⁴ Свою деятельность Олег прервал в 1944 году, когда вместе с Нонной Белавиной эмигрировал в Германию – в ту часть, которая станет американской оккупационной зоной. Там же они поженились. В 1946 г. у них родился сын Игорь. В 1949 г. они эмигрируют в США, где Олег продолжил заниматься театром и музыкой. Умер в Нью-Йорке в 1992 г.²⁵

21 Олег Миклашевски, „Из истории русского искусства: Русский общедоступный театр в Белграде“, *Новое русское слово*, Нью-Йорк 12.5.1982.с

22 О Турић, *Руска литерарна Србија...*, 39-42.

23 Aleksej Timofejev, „Društveni život ruskih emigranata u okupiranoj Srbiji“, *Intelektulaci i rat 1939.-1947.*, Zbornik radova s Desničinih susreta 2011. Zagreb 2012, 293.

24 Алексей Арсеньев, „Русские театральные группы в Белграде“, *Сеница*, <http://www.senica.ru/serbia/facts/history/russkie-teatralnye-truppy-v-belgrade> (приступ 25.11.2019.).

25 Евгений Александрович Александров, *Русские в Северной Америке: Биографический словарь*, Хэмден – Сан-Франциско – Санкт-Петербург 2005, 340 (далее: Е. А. Александров, *Русские в Северной Америке...*).

Мариинский Донской институт благородных девиц в Белой Церкви и Нонна Белавина

Образовательная система Российской империи продолжила свое функционирование и работу по программам русских образовательных учреждений за пределами родины, являясь таким образом гарантом сохранения системы ценностей минувших времен и русской культуры. Это практически означало, что ученикам давали возможность сохранить свою национально-культурную самоидентичность, и потом передавать их будущим поколениям. Власти королевства разрешали работу более 70 русских начальных и средних школ, школьных групп.²⁶ Цель укрепления традиционализма в русских школах – воспитать людей, способных сохранить дореволюционное устройство и ценности в своей новой родине. Обучение находилось под контролем государственных органов власти, занимающихся делами просвещения, а также одного учреждения, свидетельствующего о наличии определенной степени автономии русских школ. Речь идет о Русском школьном совете при Государственной комиссии. Таким образом, за исключением так называемых „национальных предметов“ (сербско-хорватско-словенский язык, история и география Королевства), преподавание велось на русском языке, занимались по русским учебникам. В Белой Церкви, Новом Бечее, в г. Билеча (потом в Горажде) и Сараеве были размещены кадетские корпуса и девичьи институты. Контроль за этими средними учебными заведениями вела Государственная комиссия по делам русских беженцев. Совет действовал восемь лет, а официальным руководителем являлся русский военный атташе Виктор Алексеевич Артамонов. Некоторые русские ученые считали, что эти образовательные учреждения должны превратиться в „регулярные русские школы“, поскольку из-за упорства в сохранении образцов идеологизированного прошлого, строгости, архаизма и способов воспитания, которые не соответствовали материальному положению русских эмигрантов они являлись „устарелыми“.²⁷

Однако, разбираясь в культурные и политические причины подобного положения дел, власти Королевства СХС/Югославия разрешили работу этих школ в намерениях найти „сторонников и защитников недавно полученной независимости, гаранты своего выживания“. Кадетские корпуса (военные училища) и институты благородных девиц, „девичьи институты с общежитием“, продолжили свою работу по своим программам и со своим персоналом и преподавателями. Как утвердил Алексей Арсеньев, эти учреждения финансировались за счет „Земгора“, содружества деятелей российского земского и городского самоуправления, основанного во время Первой мировой войны,

26 М. Јовановић, *Срби и Руси 12-21. век...*, 177.

27 Lj. Dimić, *Ruska emigracija...*, 12-14.

а также английских и французских благотворительных учреждений и Международного Красного креста. Потом финансирование в полностью взяла на себя Государственная комиссия по делам русских беженцев в Королевстве СХС/Югославии.²⁸ Одной из этих школ был Мариинский Донской институт благородных девиц в Белой Церкви, в котором с 1920 по 1941 гг. образование получили около 600 девушек. Он был основан в Новочеркасске в XVIII веке, эвакуировался через Екатеринодар (Краснодар) в Новороссийск. Потом перемещен в Варну, откуда через Софию и Белград прибыл в Белую Церковь. Для института, точнее интерната было выделено здание, находящее в центре города, а обучение велось в здании Государственной гимназии.²⁹ Концерты, драматические спектакли, балет и вечера поэзии являлись частью культурной жизни как упомянутой русской школы, так и жителей Белой Церкви.

Нонна Сергеевна Белавина (в замужестве Миклашевская) была выпускницей Донского института в Белой Церкви. Родилась в Евпатории (в Крыму) в 1915 г. После Октябрьской революции – с семьей в эмиграции. В 1920 г. прибыли в Турцию, с 1922 г. жили в Королевстве СХС/Югославии. Ее отец Сергей был священником в д. Креполин (недалеко от Жагубицы), мать Елисавета была домохозяйкой. Их личные документы являются частью семейного архива Миклашевских, переданных Архиву Югославии. По окончании Донского института в Белой Церкви, Нонна приезжает в Белград, где окончит Юридический факультет. Потом работала в городском суде в Жагубице. Частью архива являются фотографии и открытки, которые относятся к периоду обучения Нонны в Белой Церкви. По словам сына Игоря, у его матери было разрешение на пользование оружием, полученное в соответствии с работой по расследованию уголовных дел. Ее работа являлась отражением ее „стойкости, много раз проявленной в более позднем этапе жизни“. Несмотря на то, что она работала в сфере юриспруденции, Нонна Белавина всегда интересовалась литературой и искусством, а именно поэзией и драматургией. Из Жагубицы переехала в Белград. Вскоре после прослушивания в русском театре станет актрисой, потом помощником режиссера Олега Миклашевского, за кого выйдет замуж в Германии.³⁰ В Югославии она стала писать стихи и рассказы на русском и сербском языках, занималась также переводами литературных произведений. Согласно сохранившимся документам, в Германии ее стихи печатались в периодических изданиях „Явь и бль“ и „Обозрение“. Публиковалась в журналах „Мосты“, „Современник“ и „Возрождение“. Написала сборник стихотворений „Синий мир“, „Земное

28 Алексј Арсењев, *Самовари у равници: руска емиграција у Војводини*, Нови Сад-Футог 2011, 214-215 (далее: А. Арсењев, *Самовари у равници...*).

29 А. Арсењев, *Самовари у равници...*, 221-222.

30 О Ђурић, *Руска литерарна Србија...*, 42.

счастье“, „Утверждение“, „Вернуться в Россию стихами“, „Мы жили тогда на планете другой“ и т.д.³¹ Работы Нонны Белавиной публиковались не только в Америке, но и в Канаде, Франции и России, получая международное признание. Об этом свидетельствует тот факт, что ее имя было внесено в энциклопедию Университета Кембридж под названием «Кто есть кто в интернациональной поэзии». В стихотворении „Белград“, написанном в 1977 г. в Нью-Йорке, она с ностальгией, болью и жалю вспоминала свою юность, проведенную в столице Королевства СХС/Югославии. Текст стихотворения является частью семейного архива Миклашевских, а также рассказ „Встреча с детством“. Нонна Белавина занималась не только поэзией. Она окончила курсы для чертёжников, и вплоть до выхода на пенсию работала чертёжницей. Занималась и благотворительной деятельностью, являлась председателем объединения бывших воспитанниц Мариинского Донского института в США. В 1980 г. стала членом Академии имени Леонардо да Винчи в Риме. Умерла в Нью-Йорке в 2004 г.

Заклучение

Изучение темы помощи, которую сербы и другие жители Королевства СХС/Югославия оказывали русским и другим эмигрантам из Российской империи, требующей отдельного исследования, тесно связано с исследованием общественно-политических обстоятельств в стране. На особый статус русских эмигрантов в стране во многом повлияли „особые, неформальные внутренние связи“. Эти неформальные связи между русскими эмигрантами и югославской и сербской политической и культурной элитами базировались на общности мировоззрения: ностальгическая любовь к России, преданность православию, общее консервативное мировосприятие, отрицательное отношение к коммунистическим идеям.³² Чувство благодарности за российскую помощь в годы Первой мировой войны испытывали как представители власти, так и сербский народ. Государственная поддержка эмигрантам не была бы возможной без содействия со стороны обычных людей. Несмотря на то, что населенные сербами территории много пострадали во время Великой войны, сербы все-таки тепло встречали русских. Русские специалисты и интеллектуалы оказывали помощь разоренной стране. Причем речь шла о до тех пор беспрецедентной помощи. И государство, и общество хорошо это понимали. В этом смысле важную роль сыграли и культурные связи, которые формировались на протяжении нескольких веков, и укреплялись подобными действиями. Даже во время Первой и Второй мировых войн, когда сотрудни-

31 Е. А. Александров, *Русские в Северной Америке...*, 339-340.

32 Алексеј Тимофејев, *Руси и Други светски рат у Југославији: Утицај СССР-а и руских емиграната на догађаје у Југославији 1941-1945*, Београд 2010, 26-27.

чества между народами по всей Европе прерывались, культурные связи между сербами и русскими сохранялись. Стало известно, что во многом культура выше политики. Она развивается вне зависимости от идеологии правящих структур и именно в этом ключе следует рассматривать русское зарубежье в Королевстве СХС/Югославия, а также личные и семейные истории. Они послужат более четкому пониманию культуры одной этнической группы в определенный период.³³

Семейные архивы в этом случае связывают разные аспекты культуры. Микро - и макроуровни не противоположны друг другу – они являются частью одной и той же системы ценностей. Они в определенной степени иллюстрируют общественные и культурные обстоятельства. Несмотря на то, что в историографии русской эмиграции внимание уделяется не только политическим и экономическим вопросам, а также культурному влиянию, надо все-таки изучать истории отдельных лиц или групп (например семей). На этих примерах можно изучить влияние русских эмигрантов в Королевстве Югославия и их повседневную жизнь в стране. Случай семьи Миклашевских не является единым, именно потому, что каждая из тысяч русских семей, прибывших в Королевство СХС, внесла собственный вклад в государство и общество. Таким образом семейный архив Миклашевских позволит исследователям в Архиве Югославия изучить историю русской эмиграции в Королевстве сербов, хорватов и словенцев / Югославии в период между двумя мировыми войнами.

Литература и источники

- Александрович Александров Евгений, *Русские в Северной Америке: Биографический словарь*, Хэмден – Сан-Франциско – Санкт-Петербург 2005.
- Арсеньев Алексей, „Русские театральные группы в Белграде“, *Сеница*, <http://www.senica.ru/serbia/facts/history/russkie-teatralnye-truppy-v-belgrade> (приступ 25.11.2019.).
- Арсеньев Алексеј, *Самовари у равници: руска емиграција у Војводини*, Нови Сад-Фургот 2011.
- Бондарјов Никита, „Русија и Руси у Србији (III)“, *Инфопорт*, <http://infoport.co/русија-и-руси-у-србији-iii/> (приступ 26.5.2019.).
- Бончић Драгомир, приказ: „Руски лекари у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца/Југославији, Биографски речник и анкете (1918–1946)“, Михил Горинов мл., Марина Сорокина, Нада Петровић, Милан Медаковић, Ранка Рађеновић, Београд-Москва, 2012. *Архив: часопис Архива Југославије* 1-2, Београд 2013, 268-270.
- Боровњак Ђурђија, „Прилози проучавању опуса архитекте Василија Михајловича Андросова“, *Архив: часопис Архива Југославије* 1-2, Београд 2014, 207-219.

33 Г. Милорадовић, „Културне везе јаче од политичких...“, 65-66.

- Ђурић Остоја, *Руска литерарна Србија 1920-1941. Писци, кружоци, издања*, Горњи Милановац-Београд 1992.
- Јовановић Мирослав, „У сенци гаса и политике: културни и духовни контакти, везе и сарадња Србије и Русије“, Зборник радова „Односи Србије и Русије на почетку XXI века“ (приредио Жарко Петровић), Београд 2010, 183-192.
- Јовановић Мирослав, *Срби и Руси 12-21. век (Историја односа)*, Београд 2012.
- Миклашевски Олег, „Из историје русског искуства: Русский общедоступный театр в Белграде“, *Новое русское слово*, Њу-Йорк 12.5.1982.
- Милорадовић Горан, „Културне везе јаче од политичких: Срби и Руси. 1917-1945. године“, *Москва – Србија, Белград – Русија*, Сборник докумената и материјала Том 4 / Руско-сербске одношења. 1917–1945 г. *Москва – Србија, Београд – Русија*, Документа и материјали, Том 4 / Руско-српски односи. 1917–1945. Москва-Београд 2017, 54-71.
- Петровић Драган, *Југословенска политичка јавност и СССР 1921-1941*, Докторска дисертација, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет.
- Пијевац Комнен, „Изложба ‘Руска емиграција у Југославији у документима Архива Југославије и Државног архива Руске Федерације 1920-1939’“, *Архив: часопис Архива Србије и Црне Горе* 1/2, Београд 2003, 197-198.
- Радојичић Драгана, „Верски, друштвени и културни аспекти руских миграција у Бокву Которску. Руско гробље и духовно заједништво“, *Религија, религиозност и савремена култура. Од мистичног до (и)рационалног и vice versa*, Зборник радова Етнографског института САНУ 30, Београд 2014, 129-141.
- Рађеновић Ранка, Извештај са међународне научно-просветне конференције „1917. година у историји и судбини руске дијаспоре“, *Архив: часопис Архива Југославије* 1-2, Београд 2017, 300-301.
- Рађеновић Ранка, Извештај са „Српске недеље“ у Дому руске дијаспоре „Александар Солжењин“, Москва, Руска Федерација, 1-6. октобар 2018. године, *Архив: часопис Архива Југославије* 1-2, Београд 2018, 210-211.
- Тимофејев Алексеј, *Руси и Други светски рат у Југославији: Утицај СССР-а и руских емиграната на догађаје у Југославији 1941-1945*, Београд 2010.
- Тимофејев Алексеј, „Српско-руски друштвено-политички односи у раздобљу националне трагедије. 1917-1945“, *Москва – Србија, Белград – Русија*, Сборник докумената и материјала Том 4 / Руско-сербске одношења. 1917–1945 г. *Москва – Србија, Београд – Русија*, Документа и материјали, Том 4 / Руско-српски односи. 1917–1945. Москва-Београд 2017, 34-53.
- Црнојевић Милица, „Враћање дуга. Руске избелнице у Краљевини СХС/Југославији: библиографија радова 1920-1944: покушај реконструкције“, *Гласник Народне библиотеке Србије* 1, Београд 2005, 549-556.
- Đimić Ljubodrag, „Ruska emigracija u kultunom životu građanske Jugoslavije“, *Istorija 20. veka: časopis Instituta za savremenu istoriju* God. VIII Broj 1-2, Beograd 1990, 7-38.

Jovanovic Miroslav, *The Immigration of Russian refugees into the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes 1919-1924, Summary*, Association for Social History, http://www.udi.rs/articles/MJO_russian_refuges.pdf (приступ: 25.5.2019.).

Kolarić Vladimir, „Filmska delatnost ruskih emigranata u Beogradu i jugoslovenskim zemljama u prvoj polovini XX veka“, *Zbornik radova Fakulteta dramskih umetnosti* 13-14, Beograd 2008, 181-198.

Šukuljević-Marković Ksenija, „Utemeljivač srpske baletske umetnosti“, *Orchestra*, časopis za umetničku igru 24/25, Beograd 2003, 34-35.

Timofejev Aleksej, „Društveni život ruskih emigranata u okupiranoj Srbiji“, *Intelektulaci i rat 1939.-1947.*, Zbornik radova s Desničinih susreta 2011. Zagreb 2012, 285-298.

Vesić Ivana, „The role of Russian emigrants in the rise of popular culture and music in Belgrade between two world wars“, *Beyond East and West Divide: Balkan music and its poles of attraction*, Belgrade 2015, 101-115.